

L'esposa d'Enric VIII Caterina d'Aragó, la reina catalana d'Anglaterra

Autor: Pep Mayolas

Data de publicació: 26-11-2020

Fa gairebé quatre anys, En Marc Pons va publicar a elnacional.cat un breu article amb un títol força semblant: "Caterina d'Aragó la reina 'catalana' d'Anglaterra". En Pons va escriure «catalana» entre cometes. En Pep Mayolas ens amplia una mica més la informació sobre el personatge per justificar que som davant d'una figura catalana de ple dret.

La història diu que Caterina d'Aragó va néixer el 16 de desembre de 1485 a Alcalá de Henares (Castella) i era la filla petita d'Isabel de Castella i Ferran d'Aragó, els anomenats «Reis Catòlics» hispànics. Existeixen proves fefaents que en més d'una ocasió, la vila d'«Alcalá» s'ha utilitzat per substituir en la documentació la vila —després ciutat— d'Alacant,[1] a la costa mediterrània. Això augmentaria les probabilitats que fos batejada pel bisbe titular de València i de Cartagena, el cardenal catalanoparlant Roderic de Borja, futur papa Alexandre VI, durant una estada al regne de València que la història ha esborrat.[2] Els estudis de l'hispanista neerlandès Govert Westerveld sobre el reflex d'Isabel la Catòlica en la moderna figura de la reina en el joc d'escacs, així com en el joc de dames,[3] permeten d'intuir una presència molt més regular de la monarquia en terres valencianes que no pas es desprèn dels documents. En aquest entorn catalanoparlant, aleshores, Caterina d'Aragó rebé una refinada educació humanística i assolí, com els seus germans, el ple domini de les tres principals llengües romàniques peninsulars (el català, el castellà i el galaico-portuguès).[4]

Pel maig de 1501, abans de fer els 16 anys, salpà cap a Gran Bretanya per casar-se amb Artur, príncep de Gal·les. Vídua des del 1502, es casà amb el germà del seu marit quan aquest es convertí en el rei Enric VIII d'Anglaterra el 1509. Erasme de Rotterdam els visità i nomenà Caterina «rara i excel·lent defensora» del saber humanístic: era «miraculosament culta per ser una dona».[5] Parlava amb fluïdesa el francès i no tingué cap dificultat per aprendre l'anglès. Recitava en llatí amb dicció clara i pura, i fins va escriure dos petits tractats religiosos, *Meditacions sobre els Salms* i *De penitència del pecador*, que no han arribat a nosaltres.[6]

En el decurs de la seva vida va mantenir una intensa correspondència en català amb personalitats humanistes de l'època, com Isabel de Requesens —virreina de Nàpols—, Beatriu de Chiaromonte —reina d'Hongria— o el gran humanista valencià Joan Lluís Vives.[7] Amb en Vives —monolingüe català quan no s'expressava en llatí—, a més, hi va mantenir una estreta amistat, i el professor valencià va deixar testimoni escrit que «la reina d'Anglaterra i ell eren de la mateixa nació»[8] i també que «parlaven la mateixa llengua».[9] Caterina va tenir una filla, que va regnar com a Maria I d'Anglaterra, de qui es té constància que sabia parlar i escriure en català.[10]

Entre 1509 i 1528, Caterina es constituí en protectora d'estudiosos, fundà càtedres a Oxford i Cambridge, suportà amb diners el St John's College i subvencionà estudiants pobres.[11] Un ambaixador venecià digué que seria «la Reina més estimada pels anglesos que qualsevol altra dama que regnés mai».[12]

Enric VIII intentarà divorciar-se de la reina a partir de 1528 per poder casar-se amb Anna Boleyn, però Caterina farà valer la seva condició d'esposa legítima del rei i no cedirà. Amic dels esposos, el nostre Erasme pren partit per la sobirana i li dedica una obra on defensa el matrimoni cristià. L'obstinació de Caterina perquè la seva filla no sigui declarada il·legítima i es mantingui al primer lloc en la línia de successió al tron farà que es mostri disposada i fins i tot complaguda de morir per la seva causa.[13] La seva fermesa i pietat enfuriren el monarca, que acabà abandonant l'Església Catòlica, creà la seva pròpia Església i se'n feu a si mateix papa per aconseguir la dissolució del matrimoni. Thomas Cromwell, oponent de Caterina i canceller d'Enric VIII, admirava el seu valor: «de no haver estat pel seu sexe, hauria sobrepassat tots els herois de la història».[14] La vida de la reina catalana culmina amb Anglaterra separada de la comunió romana, el bisbe Fisher i l'excanceller Moro decapitats, els frares cartoixans martiritzats salvatge, i el seu confessor, John Forest, turmentat sense compassió pels sicaris d'Enric.[15]

En Shakespeare l'homenatjà en el drama All is True, o The famous History of the Life of King Henry the Eight, fins al punt que, en opinió de l'Esteban Pujals, «l'obra podria dur de la manera més natural el nom de la princesa espanyola».[16] ja que «ella és en tal grau la protagonista segons la veritat poètica, que no només és el punt de partida del problema, sinó que en ella descansa el pes dramàtic del conjunt, i amb la seva mort acaba pràcticament el drama».[17] La simpatia d'En Shakespeare per Caterina està justificada per l'admirable temperament de la princesa, però també hi podríem llegir un índex més dels molts que ja connecten el literat d'Stratford amb la condició catalana.

La figura de Caterina d'Aragó està considerada com el punt d'inici del feminisme a Anglaterra i, juntament amb Thomas More, la personalitat més destacada de l'humanisme anglès.[18] El seu final trist i solitari als 50 anys d'edat al castell de Kimbolton, el 7 de gener de 1536, no fa per a ella i obre expectatives, no sospitades fins ara, d'una segona part de vida en terres catalanes que procurarem explorar en treballs més extensos. Sigui com sigui, el cas és que som, sens dubte, davant d'una de les grans dames de la història universal.

Pep Mayolas

NOTES BIBLIOGRÀFIQUES:

[1] JORDI BILBENY, Carles I sense censura, Libbooks Barcelona SL, Barcelona, 2020, p. 53-67.

[2] PEP MAYOLAS, "El viatge esborrat del cardenal Roderic de Borja al seu bisbat de Cartagena (1485-1486)", Institut Nova Història, 16 de juny de 2015, <https://www.inh.cat/articles/El-viatge-esborrat-del-cardenal-Roderic-de-Borja-al-seu-bisbat-de-Cartagena-1485-1486->

[3] GOVERT WESTERVELD, La reina Isabel la Católica: su reflejo en la dama poderosa de Valencia, cuna del ajedrez moderno y origen del juego de damas, Generalitat Valenciana, Conselleria de Cultura, educació i esport, València, 2004.

[4] MARC PONS, "Caterina d'Aragó, la reina 'catalana' d'Anglaterra", [elnacional.cat](https://www.elnacional.cat/ca/efemerides/efemeride-caterina-arago-reina-catalana-anglaterra_130074_102.html), 7 de gener de 2017
https://www.elnacional.cat/ca/efemerides/efemeride-caterina-arago-reina-catalana-anglaterra_130074_102.html

[5] ALISON WEIR, Enrique VIII, el rey y la corte de los Tudor, Editorial Planeta SA, Barcelona, 2010, p. 22-23.

[6] FÉLIX DE LLANOS y TORRIGLIA, El divorcio de Catalina de Aragón. San Juan Fisher y Santo Tomás Moro, Ediciones Fax, Madrid, 1935, p. 42-43 i p. 43, nota 1.

[7] MARC PONS, ob. cit.

[8] Ídem.

[9] CESC GARRIDO, "Lluís Vives parlava la mateixa llengua que Caterina d'Aragó", Institut Nova Història, 9 de gener de 2012, <https://www.inh.cat/articles/Lluis-Vives-parlava-la-mateixa-llengua-que-Caterina-d'Arago>

[10] MARC PONS, ob. cit.

[11] ALISON WEIR, ob. cit., p. 188.

[12] FÉLIX DE LLANOS y TORRIGLIA, ob. cit., p. 36.

[13] GILES TREMLETT, Catalina de Aragón, reina de Inglaterra, Editorial Crítica SL, Barcelona, 2012, p. 17.

[14] BONNIE S. ANDERSON i JUDITH P. ZINSSER, Historia de las mujeres: una historia propia, Editorial Crítica, SA, Barcelona, 1992, vol. II, p. 60-61.

[15] Ídem, p. 90.

[16] ESTEBAN PUJALS, "Catalina de Aragón en Shakespeare" dins Filología Moderna, Universidad de Madrid, Facultad de Filosofía y Letras, Madrid, abril-agost de 1964, Any IV, n. 15-16, p. 204.

[17] Ídem, p. 205.

[18] MARC PONS, ob. cit.